

شروقه کرنا وینہی لدویف سیمایین واتایی (فہ کولینہ کا سیمانٹیکہ)

ق: جیہان جمیل علی خان
زانکویا دھوک/فاکولتیا زانستین مروفاہیتی/سکولا ئاداب/
پشکا زمانی کوردی

پیناسا واتایی :

ہر ژ کہ فندا گرنگییہ کا زور ب واتایی ہاتییہ دان و گرنگیدان ب واتایی ژلایی زانایین زانستانقہ دزقریتہ فہ بوری واتایی دناق بوری زانستین و اندا ہہی ، ژبہر ہندی گہلہک جارن دہیتہ دیتن ، کوفہیلہسوف وزانایین جودا جودادگہل زمانقانان دناق فہ کولینین خودا باس ل واتایی دکہن و ہہول ددہن واتایی ب کاکلا زانستین خود بہر مینرن . ژبہر پشکداریا زورا واتایی دقہ کولینین فہلسہفی و لوجیک و زمانیدا ، لہوا دہیتہ گوتن و اتا سازی سی جورہ ٹہوژی واتایا فہلسہفی و لوجیکی وزمانییہ^(۱) .

ہروسا و اتا لایہنہ کی نالوزہ گہلہک مہبہست تیدا کوم دبن ، ٹہفہژی ژبہر ہندییہ ، کو پہیوہندیہ کا ب ہیزل گہل میٹشک وباری دہرونی یی ٹاخفتنکہ رین زمانی ہہیہ ، ٹہفہ پہیوہندیہ ب ہیز شیوہ کہ کو ٹہم ب دلی زمانی د دانین یا دیارہ کوباہتہ کی ہوسا نالوز دہیتہ ٹہگہر کو چہندین بیر و بوچوون ہہبن و دی بیتہ مہیدانا فہ کولینین بہردہوام^(۲) .

واتا و ہکو ٹاستہ کی زمانی سہر بہخو کو فہ کولین ل سہر ہاتییہ کرن ل سالا (۱۸۳۸) دیار بوو ، بہلی ٹہو فہ کولین ب وی ناقی نوکہ نہ ہاتبوو ناقکرن ہہتا سالا (۱۸۸۳) زانایی فہرہنسی (میشال بریال - M. Breal) ی ناقی (Semantique) دانایہ ل سہرقی ٹاستی زمانی ، پاشی ہہرزوی بو زاراقی (Semantic) ی ٹینگلیزی ہاتہ و ہرگیپران^(۳) . و پھیقا (Semantic) کو دہنہرہتدا ژپھیقا (Sema) یا گریکی ہاتییہ کوب و اتا (نیشانہ) یان (رہمز) دہیت^(۴) .

ہر ژ کہ فندا ہہتا فی سہردہمی و اتا ب چہندین شیوا ہاتییہ پیناسہ کرن ، ہہتا نہوژی فہ کولین بہردہوامن ، و ہہردہم و اتا دہیتہ نوپکرن ، چونکی و اتا گریدایہ

روگہہ

وہزیہ، بویتہی د دہتہ فہ کولین و
وہکیرانین مروفاہیتی و زانستی

ژمارہ 5 ہاقینا ۲۰۱۲

ب گرنګترین تشت دژيانا مروځيدا ته وژي زمانه^(۵).
گرنګيا واتاسازيې د وي چهنديدايه کويه وهنديه کا راسته وخو دتيک دوو
گه هشتنيډا ههيه، تاکو رولي تيک دوو گه هشتني دناف کومه ليدا زیده تربيت
تهم زیده تر پيدځي ب واتاسازيېنه ، ژبلي هندي شه کولينا واتايې ته گره که بو
تيگه هشتنا ميشکي مروځي^(۶)

واتاژي وهکو هر ديارديه کا دي ، زانايان ب چهند شيويه کان ، پيناسه کريه
تهځين ل خواري هندهک ژوان پيناسانه ، تهوين ژلايې زانايانقه هاتينه گوتن .
۱- (تهفلتون) دبيژيت : واتا بريتييه ژ په يوهنديه کا دوولايه ني دنابقه را دوو
تشتاندا ، که رهسته يهک يان په يقهک دناف زمانيدا وفورمهک ل دهرقه ي زمانيدا^(۱)
. وهکو په يفا دار () تن

۲- (تهرستو) ل دور واتايې دبيژيت : واتا تهو بوچوونه يان مينا وي بوچوونيه
تهوا دناف هزرو ميشکي مروځيدا ، ههروه سا به حسي جياوازيې دنابقه را دهنگي
واتايې ژيدا کريه ، تهرستوي جياوازي نابقه را سي تشتاندا کريه (تشتين ل
جيهانا دهرقه بوچوون ، دهنگ)^(۲).

۳- (بيرو) دبيژيت : واتا کيشه يه که ، بابه تهک و تيگه ههک و رويدانه کي
ب خوځه دگريت ل گهل هه بونا تاماژيه کي کودشيانا ويدا هه بيت تهوي کيشي
ديار بکهت . (جيرو) واتايې ب دور هيليقه پابه ند دکهت ، چونکي تهو کيشه يا ب
تاماژي واتا وي ديار دبیت ، ته گهر ددور هيليدا ب بابه ته کي يان تيگه هه کي يان
ريدانه کيقه گريداي نه بيت ل وي ده مي تهو کيشه يه چ واتايا هه لنگريت ، هه
وهکو نمونين (دهست راکرن) و (هه ناسه کرن) و (عه ورهاتن) دا ديار دبیت ، کودهست
راکرن تاماژيه بو سلاقي و هه ناسه کرن تاماژيه بو گيانداريا زينده ري و هاتنا
عهوران تاماژيه بو هاتنا باراني^(۳)

۴- زانايې عه رهب (عبدالقادير الجرجاني) ب قي شيويه به حسي واتايې دکهت ((
واتا بريتييه ژ وينه ين دميشکي مروځيدا ههين ، کول به رامبه روان وينان لقينهک
يان گرتنهک يا هه ي و ديار دکهت ، کونه گهر تهو وينين دميشکي مروځيدا مه رهم
ژي گوتنهک بيت دهيته نياسين ب واتا ، به لي ته گهر ژ نه جامي گوتنه کي بيت
دهيته نياسين ب تيگه هه^(۴)

۵- ب ديتنا (دي سوسير و تلمان) ي ، واتا په يوهنديه کا تالوگوره دنابقه را فورم
و واتايدا کو هر تيک ژوان بيې ياديتر دروست نابيت^(۵) . وهکو :

فورم $\frac{د+ا+ر}{}$
(هزر) وات

ژ هه ژبیه بیژین ، کوجوداهییا پیناسا (ئهفلاتون)ی ل گهل پیناسا (دی سوسیر و ئولمان)ی د ئهوی چه نیدیایه ، کول دهه ئه فلاتونی بنه مایی گرنگی و اتایی (تهن) ه ، لی ل دهه دی سوسیر و ئولمانی (هزره) و ئه هیه دیتنا هر دوو زانایان ل دور و اتایی ژیک جودا دکهت .

ب فی رهنگی بومه دیاردیت ، کوهلهک پیناسه و راو بوچوونین جیاوازل دور و اتایی هه نه ، ئه هه ژی ژبه ر گرنگییا و اتایییه د ناڤ زمانیدا ، ئه هجا ژبه ر گرنگییا و اتایی د ناڤ زمانیدا هندهک زمانشان د بیژن : ((زمان بی و اتایی بی به هایه .))^(۱)

چه مکی بوچوونا سیمایین و اتای : semantic feature

شیکرنا و اتایی ب ریکا سیمایین و اتایی ((پشت به ستنی ب فه کولینا ناڤه کییا و اتا په یشان دکهت و اته دوور ژ بکارهینانی یان چارچیوهی دهیته شیکرن ، ب فی رهنگی گرنگی ب فه کولینا توخمان یان پیکهینین و اتایی یین په که یین زمانی ددهت))^(۲) ب هاریکارییا فان سیمایان بو نمونه دوو چه مکی ((زهلام)) و ((ژن)) ژه هه دهینه جودا کرن . سیمایین و اتایی ژی ب ریکا نیشانا (+) و (-) دهینه دیار کرن بو نمونه ل قیری ئه م دشین چار په یقین ((زهلام)) ، ((ژن)) ((کور)) و ((کچ)) ب ریکا سیمایین و اتایی نیشان بدهین .

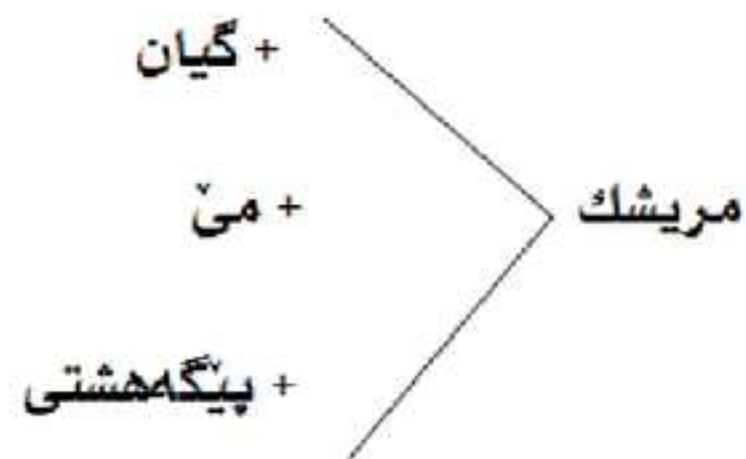

کهواته ههر په یشهک هه لگرا هندک ژ سیمایانه ، کوژ په یشین دن جودا دکهت ، ل دویف قی بو چوونی ههر په یشهک ریکی ددهت ب ریکا سیمایین واتایی بهیته شروقه کرن ، نه قسیمایه دبنه نه گهری دهستنیشان کرنا و اتا هوبرا ههر په یشهکی ، ب قی چندی ههر شروقه کاره کی زمانی د شیت دهستنیشانا و اتا ههر په یشهکی ل دویف هژماره کا پیکهاتان یان سیمایان بکته ، نهو سیمایین دبنه نه گهری جودا کرنا وی په یقی ژ په یشین دی یین وی زمانی^(۱)

ههر وه کود ههر چار په یشین بهری نوکه دا هاتینه دیار کرن ، نه قجا نه گهر سیمایه ک ژ ههر په یشهکی بهیته گوهورین بی گومان و اتا وی په یقی ژی دی هیته گوهورین . بو نمونه د په یشین (کچ) و (ژن) دا نه گهر سیمایی (> + زگورد <) بو سیمایی (> + شیکری <) هاته گوهورین ل وی ده می و اتا په یقی ژی دی هیته گوهورین ، نانکو په یقا (کچ) دی بیته په یقا (ژن) ، چونکی ل ده می نه دست نیشانا و اتا په یشهکی ب ریکا سیمایین واتایی دکهین ، نه م دی وان سیمایین هوبر وه رگرین کو په یوهندی ب وی په یقی قه هه بن و ب قی چندی دی و اتا په یقان ژ نیک هیته جودا کرن .

ژ بهر قی چندی پتربا زانایین سیمانتیکی یین نه ورپی و نه مریکی گرنگیی ب سیمایین واتایی ددهن و هوسا ده ژمیرن ، کورویه کی ته ماکره بو پولین کرنا واتایی لدیف بوارین واتایی ، ل سهر وی بنه مای کو د شیاندا هه یه ب ریکا سیمایین جودا کهر ، په یف د بچوبکترین دانه یا و اتا دارا خویا زمانیدا کو (مورفیم) ه بهیته شروقه کرن یان ژی ب هزرو بکارهینانین وی بهیته دهستنیشان کرن^(۲) عه بدولسه لام نه جمه دین عه بدوللا و شیرزاد سهبری عه لی ، ۲۰۱۱ ، ۱۹۰ هه مان ژیدهر ، ۱۹۱

ههر وه کو په یقا (مریشک) کو هه لگرا فان سیمایین واتاییه^(۱):

پیدقییه ناماژی ب نه وی چندی بدهین ، ب تنی په یف ب ریکا سیمایین واتایی ناهینه شروقه کرن دشیاندا یه ب ریکا سیمایین واتایی رسته و هوزان و دهق و وینه و ریکلام و ههر تشته کا دی بهینه شروقه کرن ، ههر وه کود نه فان نمونین ل خواریدا دیار دبیست .

هوزان
هايا داياكنا منا هايا!
خه ميٽ مه هندي دنيايا
قامچيا رهش..
لهشا ته خوار
خه ريبييا
جهرگي ته خوار
(موٽه يه د تهيب ، ۲۰۰۹ ، ۲۱)

ٺه ٺه هوزان ل سهري ٺه فان و اتاين ل خوارى ب خوٺه د گريت :

+ زيندانى گونا هوزان شانى

+ خه مگيني

+ هه يونه نه شكه نجي

+ دلوفانييا داياكى

+ هتد

ريكلام:

+ ريكلاما شامپونيا سانسيلك

+ نه مكرنا پرچي

+ پافزي

+ برسقين

+ هتد

جوړين سيمايين و اتايي :

پتريا زانايين زمانى تاماژى ب سا جوړين سيمايين و اتايي ددهن ، كوب ريكا وان
سيمايان ٺه م د شين ددهست نيشانا و اتا هه ر په يشه كى بكهين ، ٺه وژى برهيننه ژ :
سيمايي كومكرن (+)

ٺه ٺه سيمايه نيشانا (+) كومكرنى بو دهيتته بكارهينان و هه ردهمى ٺه ٺه نيشانه
ل بهر سيمايه كى ژ سيمايين په يشه كى هاته دانان ل وى ددهمى ٺه و په يث و اتا
هندي دگه هينت ، كو ٺه و سيمايه ل ده ٺه هيه . بو نمونه ددهمى دبيريان (+ مى) و اتا

روگه ه

وهرزيه، بوپتهى د دهته فهكولين و
وهرگيرانين مرؤفاهتى و زانستى

ژماره 5 هاقينا ۲۰۱۲

۱۵۲

هندی دگه هینیت کو ئه وی په یقی سیمای میاتی ل ده هه ی هه ر وه کو دپه یقا (کچ) دا دیار دبیت ، کو ئه فان سیمای ب خوځه دگریت (> + مروځ ، + ما ، + زگورد <)^(۱)

ب - سیمای کیمکرن (.)

ئه ځ سیمایه نیشانا (.) بو دهیته بکارهینان و هه رده ما ئه ځ نیشانه ل بهر سیمایه کی ژ سیمایین په یقه کا هاته دانان ل وی دهمی ئه و په یف و اتا هندآ دگه هینیت ، کو ئه و سیمایه ل ده ځ نینه ^(۱) بو نمونه ده ما دبیرین (می) و اتا هندآ دگه هینیت ، کو و آ په یقا سیمای میاتی ل ده ځ نینه وه کو په یقا (کور) کو بریتیه ژ سیمایین (> + مروځ ، + پی گه هشتی ، - ما ، + زگورد <).

ج - سیمای دوو لایه نی (+)

ئه ځ سیمایه نیشانا (+) بو دهیته بکارهینان و اتا هندآ ددهت کو په یقه کا د هه مان ده ما سیمای کومکرن و کیمکرن هه بیت . وه کو په یقا (ماموستا) کو بریتیه (+ نیر) و اتا په یقا ماموستا هه ردوو سیمایین نیر و ما هه نه ، چونکی ماموستاین تافرهت وزه لام هه نه ^(۲) هه روه سا په یقا (مروځ) ژی سیمای (+) نیر هه یه و اته په یقا مروځ هه ردوو سیمایین نیر و ما هه نه ، چونکی مروځ (ژن و کچ) و (زه لام و کور) ان ب خوځه دگریت ، مه رج نینه بو سیمایین و اتای نیشانین (+)، (.) ، (+) بهیته بکارهینان ، به لکو ئه م د شین ل دویف پیدقیاتی نیشانین هه مه جوړ بو بکارهینان ، نیشانا (م) بو (ما) بهیته بکارهینان و (ځ) بو (مروځ) بهیته بکارهینان . به لی نیشانین (+) و (.) و (+) گشتینه و هه می شاره زاین زمانی بکارهینان و ل سه ر ریکه ځتینه .

چه مکا هیمایا :

هیما (sign) دابهش دبیته سه ر دوو پشکان نه وژی (فورم signifier) و (اتا signified) یه ، فورم دزمانیدا په یقه ب دیتنا (دی سوسی ری ۱۸۵۷-۱۹۱۳ ز) په یف ژدوو ره گه زان پیکدهیت ^(۱) ((یه که م وینه ی دهنگی (sound image) ئه م وینه دهنگی یه له (دال) هه روها ده کرا ئه م وینه یه دهنگی یه شیوه ی گوکردن و ده ربرینی وشه بیت . دوو هم چه مک و اتا ده گه ینی ئه مه ش بریتیه له (مه دلول) مه دلولیش خوی ئه و شتانه یه که هیما که ده ینوینی ^(۲) .

هیما ئه و نازرینه را جیگره کونواندنا تشته کی دکهت دده مه کیدا ئه و تشته یا ناماده بیت یان یا ناماده نه بیت ، ژبه ر هندآ دبیرین په یف هیمانه ژبه رکو په یف نواندنا تشته کی دکهت ، کو ئه و ب خو نینه ئه ځه ژی ئه و آ راستیا روون دکهت کوچ لیکچونه ک دناځبه را فورم و اتا هیمایا زمانیدا نینه به لی دگه ل هزربری

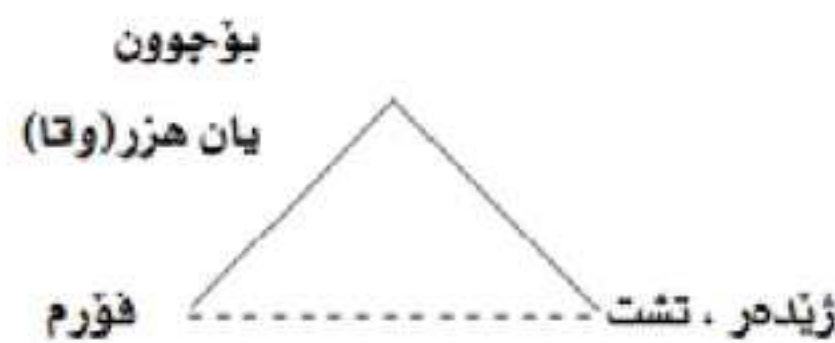

ئەو رېكخستنا د ناڤهرا فورم و واتا هېمايا زمانيدا هەي ژ ئەنجاما رېكخفتنا جفاكيبه ، ژبه ر هندا هەمى زمانين جيھانا ئېك فورم بو ئېك پەيشا نينن هەر وهكى د پەيشا (دار)دا دياردبيت پەيشا (دار) فورما و آ ژ زمانا كوردى بو زمانا عەرەبى يان ئینگليزى جودايه ، د زمانا عەرەبیدا دببژنه (دار)آ (شجره) ، كوژ دەنگين (ش ، ە ، ج ، ە ، ر ، ە) دروست بوويه ، بەلى هەر هەمان ئەڤ پەيشه د زمانا ينگليزیدا ژ دەنگين (t+r+ee) پېكدهيت ، لەوا ئەو پەيوەنديا د ناڤهرا فورم و واتا هېمايا زمانيدا هەي ، دببته پەيوەنديه كا نەريتى خو بخويى .^(۳) دى سوسپير ئەوى پەيوەنديا د ناڤهرا فورم و اتايبدا هەي ئەنجاما ب پەيوەنديه كا (خوبخويى - Arbitrary) ددانيت كو ئەو پەيوەندى ژ ئەنجامى رېكخفتنا جفاكى پەيدا بويه ، هەر وەسا ئەو پەيشين ژ ئەنجاما لاسايكرنا دەنگين سروشتى هاتينه ناڤا کرن ، ئەوژى سروشتى نينن ، چونكى ئەو دەنگين ب سروشتى هاتينه ناڤاكرن لاسايكرنين سروشتينه ، نەكو سروشتين وان پەيشان بوينه ئەگەر ب وان ناڤان بەينه ناڤاكرن و هەر ژمارا وانا د ناڤا زمانيدا سنوردان و كيمن كو ب ناڤا (تونوما توپيا onomatopoeia) ناڤاكره كوژ ئەنجاما رېكخفتنى بو واتا خودجن^(۴) .

فورم و اتا د ناڤا هېمايا زمانانيدا پەيوەندى و گریدانه كا بەيز و موكم ب ئېك و دووقه هەيه و هەر ئېك ب ياديقه گریدايه ، هزركرن د هەر ئېك ژواندا داخووا ياديتر دكەت و چ فورم نابيته فورم ئەگەر و اتا نەبيت و چ ناخفتن ژى ل سەر و اتايا نابيت ئەگەر فورم نەبيت ، فورم با و اتا ب تنأ وهكو تشتهكى بى بەها دهيتە هژمارتن و اتاژى با فورم ناهيته هزركرن و ب جه هينان^(۱)

ژبه ر ئەو پېكخه گریدانا ب هيز و ئەوا د ناڤهرا فورم و واتايبدا هەي ، (دى سوسپير) رژد بوو ئەقان هەر دوو رويان (فورم و واتايا) ب دوو رويان پەرەكا پارەبى لېكچوبنت^(۲) .

هەر دوو زانايين ئینگليزى (رېچارد و توگدن)ى سى گوشا و اتايى ل بن ناڤى (سى گوشهيا بنچى basic triangs) ئېخستيه بەر چاڤ ، ئەوژى د پەرتوو كا وانا ئەوا ب ناڤى (واتا و اتايا the meaning of meaning) ، كول سالا (۱۹۲۳) بە لاڤاكره و ب قى رەنگى ل خواری ئەو سى گوشهيه نیشان دايه :

فورم : وینى دەنگيبه ، پەيشى درست دكەت يان ئەم دشين بيژن هېمايه .
واتا : هزر و بۆجوونه .

رووگهه

وهرزیه، بویتەى د دمه فهكولين و
وهرکيرانين مرؤفاهتى و زانستى

ژماره 5 هافينا ۲۰۱۲

۱۵۴

ژیدهر : تشتین بهرجه سته نه ونه بهرجه سته ل ده رقه هی زمانی .
خالا گرنګ ل قیری ته وه ، کوچ په یوه نندییه کا نیکسه ر د ناقبه را فورم و ژیدهریدا
نینه بهلکو په یوه نندییه کا ریکه قتییه ، له وما وه کویا دیار دوی سیګوشیدا خال
د ناقبه را فورم و ژیدهریدا هاتییه دانان (۳) .

(کلود جرمان و ریمون لویلان) دبیرن هه رچه نده سیګوشا (نوګدن وریچاردز)
ی هنده ک هویری تیدا هه یه د وی په یوه نندییا د ناقبه را بوچوون و تشتاندا ، به لی
چ تشتین نوی ل سهر بوچوونا (دی سوسیتری) سه بارهت و اتایی زیده نه کرینه ،
هه روه سا ته و که سین پشت ب بوچوونا سا قولییا هیمایا زمانی (فورم ، و اتا ،
ژیدهر) دبه ستن ، نه شیا یینه پیناسه کا ته مام بو و اتایی بهینن (۴) .

دابیسا (فورم) و (واتا) یی کاربگه رییه کا زورل ره وتی زمانقانیی کریه ، هه روسا
ب حوکمی (هیما و تاماژه) یا و سهرچاوه و ژیدهری وی ، نوکه زانسته ک هه یه
قه کولینی ل هیمای دکهت ، نه وژی (هیمالوجی) یه ژقی روانگه هیقه هه ست ب
په یوه ندی د ناقبه را (هیمالوجی) و (زمانقانی) ییدا دهیته کرن (۱) .

ده ستنیکا د هینانا زانستین هیمایان بو (دی سوسیتری) د زقریت ، پاشی (پیرس
ای ل نیثقا دووی ژچه رخا نوزدا ژنه نجما قه کولینین وی ل سهر هیما و واتایین
وان په یوه نندیین ره گه زین وی ب سنورا تشتانقه ، (هیمالوجی) ل سهر دهستی
وی پینشفه چوو ، پاش (رومان جاکسون) هات ، ته وی بابه تا هیمالوجی یا ب
گرنگیقه وهرگرت ته وژی د ناقبه را سا ته وهراندا ، ته و ته وهرژی ته قه نه :

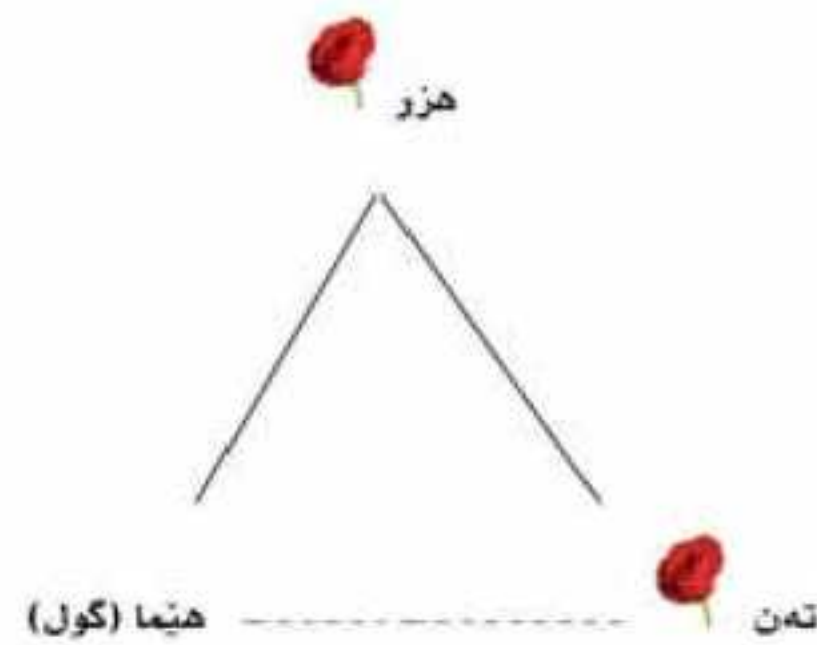
۱. نیشارهت : دهر برینه که ب ریکا هه سترنا بکار هینانا کریاره کا زیده ،
فورم و واتایا پینکفه گریدهت . وه کو تاماژه کرنا تبلی بو تابلویه کا .

۲. نایکون : هیمایه کی خو بخوی نینه ، کوتیدا په یوه نندییه کا هوی د ناقبه را
فورم و واتاییدا یا هه ی هه ر وه کو په یفا ترومبیل و هه بوونا و آیا راسته قینه ی .

۳. هیما : ته قه ژی ته وان ره گه زان ده ست نیشاندکهت ته وین هه بوون هه یین
. ته ه هیمایه ژی جفاک ل سهر ریکه قتییه ، ج ژ تالیاً زمانیا یه کانقه بیت یان
ژلایا بزاقین کارین جفاکیقه بیت وه کورهنګین هاتن چووی و نه خشین مه ترسییا
جگاره کیشانا هتد

ژبه ر ته قاً پشکداریا زورا هیمالوجی د ناقه زمانیدا ژبه ر هنداً زمانقانییا نوی د
پیناسه کرنا زمانیدا د بیژیت زمان سیسته مه که ژه پیمان (۲) .

هیما ناستا سیمان تیکیدا په یوه ندی ل گهل جیهانا ژده رقه هه یه و گوه ناده ته
هندا کا نه و هیمایه ژچ که سه کی بوچ که سه کی و بوچ مه به ستا کاره اتییه بهلکو
ب و اتایا بکار دهینیت کوریکه فتنا خه لکی ل سهره . (هیما) به رامبه ر (تهن ،
له ش) ای ب ریکا په یوه نندییه کا نه راسته و خول گهل (هزری) رادوه ستیت (۳) . وه کو
دقا سیګوشا و اتاییدا دیار دبیت

هیمیا د ناستا پراگماتیکیدا بریتیه ژپه یوه نندییه کا چار قولی (هیمیا ، تهن ، هزر ، کهس) ایدا د قیریدا شروفه کرنا و اتایا ب ریکا که سییه و نهو شروفه کرنه ب ریکا (ناختنکه ر ، گوهدار ، ده و روبه ر) ای دهیته گوهورین ، که واته د نه قی ناستیدا هیمیا و اتایه کا جیگیر نینه به لکو د گوهورینیدایه ^(۱) . نه قجا ژ بهر هندئی چیدبیت د ناستی پراگماتیکیدا ناختنکه ر و گوهدار و بریکا ده و روبه ری (گول) آ بو (کچ) آ بکار بهینن .

جورین هیمیا :

هیمیا زمانی :

یه که یه کا زمانیه پتريا جارا په یقه ، نه ق هیمیا نه اما ژا ب تشته کی هه ستپیکری یان هزره کا نه بهرجه سته دکهت و نهو هزر و تشتی ناما ژه پی د هیته کرن ، د بنه رتدا نهو ب خوه نینه ، به لکو په یوه نندییه نه و ا د نا قبه را ره گه زین ویدا و ژ نه جامی ریکه قتنا جفا کیدا هه ی ^(۲) .

ب دیتنا (دی سوسیری) هیمیا زمانی پید قییه سا مه رج تیدا هه بن :

د قیت هیمیا زمانی و اتایه کا بدهت .

د قیت د نا ق زمانا جفا که کیدا بهیته بکارهینان و نهو جفاک ل وی هیمایی بگه هن .

دشیاندا بیت بچيته د نا ق ریکه خسته کیدا ژ هیمایی دین زمانی ^(۳) .

بو نمونه په یقا (مرو ق) هیمیا که زمانیه ، خودان و اتایه کا دیار کریه و د نا ق جفاکا کوردیدا دهیته بکارهینان و هه می کورد د و اتا وی دگه هن ، دیسان دشیاندا یه بچيته د نا ق ریکه خسته کیدا ژ هیمایی دین زمانی ، وه کو هاتنا وی ل گه ل هیمیا که دی یا زمانی ل ده ما دروست کرنا گرییه کا یان ل ده ما هاتنا و آل گه ل هیمایی دی یین زمانی د ناستا رستیدا ^(۴) . وه کو

روگه ه

وهرزیه، بویته دی د دمه فه کولین و
وهرکیرانین مروقایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

۱۵۶

مروقی زیردک
مروقی تهمبەل

مروقی چوو
مروقی چوون

سیما و تایبەتمەندییەن هیمایا زمانی:

هیمایا زمانی داخوازا هەبوونا ناخفتنکەر و گوهداری دکەت ، ب مەبەستا هندا کوئە و پەیا ما هیمایی هەلگرتی دناقبەرا خودا ئالوگۆر بکەت .
دقی جورا هیماییدا پەیوەندی دناقبەرا فورم و واتاییدا پەیوەندییەکا خۆبۆیە .
واتا چ لیکچونەک نینە .

هیمایا زمانی هەلگرا مەبەستەکییە و ناخفتنکەر ئەقی هیمای بکار دەهینت ژ بو هندا داکو ئارمانجا خۆپا بگەهینیت .

ئەق جورە هیمایە نواندنا ئەوی تشتی ناکەت ئەوی ئاماژا پا دەت ، بەلکو تشتەکە ئەو ب خۆنینه ، ژبەر هندا ئەق جورە هیمایە پیدقی ب راقە کرنا هەیه .^(۱)

هیمایا نەزمانی :

هیمایا نە زمانی ئەوان ئاماژە ، نیشانە و وینەیان بخۆقە دگرت کۆدەر برینا ژ واتایەکا دکەت با کو نقیسین یان ناخفتن تیدا پشکداریا بکەن^(۲)
ب باوەرا هەندەک زمانقانان وەکو (قونت ، مارو بیاجە) زمانا دەستپیکا زمانی بزاقا بوویە وەکو سەر هەژاندن ، لیف گقاشتن ، چاقتن نادن^(۳) .

ئەق هەمی پیکول و بزاقین نەزمانی هەتا نوکە یین ماین و دەینە بکارهینان .
ئەق جورە هیمایە ژکەسەکی بۆکەسەکا دی ناهیتە گوهورین^(۱) . ئانکو شروقه کرن و راقە کرنا ئەقی جورا هیمایا ل دەق هەمی خەلکا وەکو ئیکە ، دیسان ئەق جورە هیمایە پیدقی ب زانیاریین سروشتی هەیه ، نەکو فیروونا ، واتە هەمی ریکەقتینە ل سەر هندا کو عەور هاتن نیشانەیه بو هاتنا بارانی و دوکیکیل نیشانەیه بو ئاگری هتد ، دیسان پەیوەندی دناقبەرا فورم واتا ئەقی جورا

شروقه کرنا وینەیی ل دویش ...

رووگەه

وەرزیه، بویتهی د دەتە فەکۆلین و
وەرکیرانین مرۆفایەتی و زانستی

ژمارە 5 هاقینا ۲۰۱۲

هیماییدا په یوه نډیبه کا خوبخوبی نینه به لکو جوړه لیکچوونه ک هه یه و هیمایا نه زمانی دابه شی نه فان جوړین ل خوارا دبیت^(۲) .
نیشانه :

نیشانه جوړه که ژجوړین هیمایا نه زمانی ، کو تیدا په یوه نډی د ناقبه را فورم و اتاییدا لیکچوونه وه کو و آ په یوه نډییا د ناقبه را (دویکیل و تاگر)یدا ، (عه و رهاتن و باران)یدا و (گلوپین هاتن و چوونا و واتایین ویدا) ژبه رکو (دویکیل) نیشانه یه بو (تاگری) و (عه و رهاتن) نیشانا (باران)ییه هتد .

جوداهیا هیمایا ژنیشانا نه وه کو د نیشانییدا مه رج نینه فریکه ر و وه رگر هه بن به لی دهیماییدا دقیت فریکه ر و وه رگر هه بن ، کو و آ پیزانینا هیمایا هلگرتی ل ټیک و دوو بگوهورن^(۳) .
تامازه :

مه به ست ژتامازا نه و بزاقه نه و ا مروقب ریکا نه ندامین له شا خو دهربرینا ژوی و اتا و مه به ستی دکه ت وه کو ب ریکا لیقان ، ملان ، چاقان هتد ، یان شیوا روی و بزاقتنا لیف و بریان نه و بزاقه دشیناندا یه ل گه ل زمانی بهینه بکارهینان یان ژی ب تنآ بکارهین ، نه قجا هه رده ما نه و تامازین له شین ناقبری ل گه ل زمانی بکارهاتن ، نانکو بوونه ته مامکه ر بو و اتا ناخقتنا ، ل وی ده می نه و تامازه و بزاقا دآ ب زاراقا پهره زمانی (para language) هینه نا فکرن . هه روه کو ناخقتنکه ر ل ده مال گه ل ناخقتنا خو لیقین خویان هه ر نه ندامه کا دی یا له شا خو بکارهینت . هه روه سا نه و بزاقه و تامازه یین له شی روله کا مه زن د دیارکرنا و اتا پراگماتیکیدا دبیت^(۴) .

جوداهیا هیمایا ژ تامازا نه وه کو د هیماییدا تامازکرنا فورمی بو و اتایا یان ب ریکا نفیسینی یان ب ریکا گوتنیه ، به لی د تامازیدا ب ریکا نیشاره تان فورم تامازا ب و اتایا دکه ت وه کو چا نه قاندن ، گرثرین ، سلا فکرن ب دهستی ، تبل را کرن هتد^(۱) .

وینه :

د فی جوړا هیمایا نه زمانیدا په یوه نډی د ناقبه را فورم و اتا ویدا جوړه لیکچوونه ک هه یه^(۲) وه ک تابلویان ، نه خشه یان ، کاریکاتوران ، وینی ب دهستی چیکری ، وینا فوتوگرافی هتد ، گه له ک جاران وینه وه کو نیشانا دهیته ته ماشه کرن ، چونکی وینه نواندنا تشته کی دکه ت کو نه و ب خونینه ، نه و نیشانه نا چنه سه ر نیشانین سروشتی وه کو (عه و رو باران) به لکو نه و نیشانه ب نیشانین وینه ی دهینه نا فکرن^(۳) . ، هم دشین بیژین د نه فی جوړا هیماییدا فورم د هندک لایه ناندا مینا (سیما ، دهنک ، هه ست ، بیهن) وه کو و اتاییه^(۴)

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دمه فه کولین و وریکیرانین مرزقابه تی و زانستی

ژمهاره 5 هاقینا ۲۰۱۲

واتا و وینه :

بهری ته م بچینه سهر شروفه کرنا وینه ی ژلایا سیمایین و اتاییشه ، پیدقیه تاماژا
ب تهوی چهندا بدهین ، کو ههر بنه مایه ک ژ بنه مایین و اتا سیمانتیکی (هیما ،
هزر ، تن) نواندنا وینه یه کی دکه ت بو نموونه هیما نواندنا کومه کا دهنگا دکه ن
، ژبه رهندا دبیته وینی دهنگی ، لی ژبه رکو هزر دناڤ میسکیدایه ژبه رهندا
هزر نواندنا وینه کا نه ندیشه ی دناڤ میسکا مروقیدا دکه ت . دیسان ژبه رکو تن
ژده رقه ی زمانیه و دکه قیته دجیهانا ژده رقه دا ژبه رهندا تن دبنه رته دا نواندنا
وینه یه کا راسته قینه ی دجیهانا ژده رقه دا دکه ت . دشیاندا یه ته وان ههر سی وینین
دهنگی و نه ندیشه ی و راسته قینه ی د نه فا سیگوشا و اتایدا روون بکه

لدویف بوچوونا سیگوشه یا واتایی (واتا) ته و وینا هوشه کییه تهوی دبیته
ناقه ند د ناقبه را هیما و ته نیدا ، کو هیما تاماژا ب ته نی دده ت ب ربکا وینا
هوشه کی ، واته وینا هوشه کی دبیته ناقه ند د ناقبه را هیما و ته نیدا ژبه رهندي
په یوه ندي د ناقبه را هیما و ته نیدا یا راسته و خو نینه ، به روفاژی و آ جهندا کو
په یوه ندي د ناقبه را هیما وینی هوشه کی (هزر) و وینا هوشه کی و ته نیدا یا
راسته خو و نیکسه ره^(۱) .

وینه ی کاریگه ریه کا بهرچاڤ بو گه هاندنا و اتایا و گرنگیه کا زور دبوارا
راگه هاندنیدا هیه ، ههر وه کو دق وینا ل خواریدا دیار دبیت ، کو ته ڤ گه ریلایه
موژیلی دانا شیبیره بو هرچه کا بچوبکا با دایک ، نه ڤه ژی نه و آ جهندا ره تدکته
، کو گه ریلایا تیروورست بن ، چونکی نه وین کوژیانه کا هرچه کا بچوبک ل ده ڤ گرنگ
بیت با گومان ژیانا مروقان ژی ل ده ڤ گرنگه ، ههر ژبه رهندا ، ته قی وینه ی
کاریگه ریه کا زور کره سهر رایا گشتییا خه لکی وهه ست وهه لویستا وان^(۲) .

شروفه کرنا وینه ی لدویف ...

رووگه ه

وهرزیه ، بویته ی د دهنه فه کولین و
وهرکیرانین مرزفایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

- تېرورست
- + شۆرشگىز
- + دلوڤانى
- + پاراستنا ژيانا مروڤى
- + بەرگريكرن ژيو نازانيبوونى
- +.....هتد

ھەر وہكو بهرى نوکه هاتيه بهحسکرن ، کو وينه جوره که ژهيمایا و واتا و آبلهز دگه هيته گوهدارى ئەقجا دەما ئەم ھەر وينه يهکی وەرگرين ل وی دەمی ئەو واتايە ل دەڤ مروڤى رەنگڤه ددەت ئەو ئەو وينه نواندنا و آدکەت .

وينه ب تنى جوره ک نينه ، په لکو جهند جوره کن ، وهکو وينى : فوتوگرافى ، نهخشه يى ، هيمایى ، هونه رى ، کارىکاتورى ^(۱) . ل خواری دى هه ولدهين ئەفان جورين وينه يى بدنه نياسين ، پاشى نمونه يين ئەوان وينه يان ژلايا سيمایين واتايڤه شروڤه بکهين :

وينى فوتوگرافى :

ئەڤ جوره وينه يه یا بهرجهستيه و راستيان قه دگوهيزيت وهکو بهلگه و دیدهفانه کی دهيته بکارهينان بوڤه گوهاستنا راستيان هه ر ژبه رهندييه دبواری راگه هاندنيڤدا گه له ک پشت پى دهيته بهستن ، چونكى زبده باری چينا خوینده وار و چينا نه خوینده وار ژى ب سانه هي تیدگه هيت ^(۲) وهکو:

- + خوڤيشانان
- + نيك هولويست
- + فرد مروڤ
- + پشتەفانیکرنا مانا رژيما به عسا سوری

- + هه بوونا كوشتيان
- + هه بوونا كریاردكا هوڤانه
- + جینوساید

رووگه

وهرزیه، بویتەى د دمه فهكولين و وەرگيرائين مرۆڤايەتى و زانستى

ژماره 5 هه ميا 2012

وینئ نهخشهیی :

ئهڤ جوړئ وینهیی ب شیوی هیماکاری دهیته بکارهینان ، کو زیدهتر دبواری
ئه اندازه و جوگرافیا و ماتماتیکییدا هتد بکاردهیته و واتایه کا هویر و راسته
قینهی قه دگوهییزیت ^(۱) . وه کو :

- + نیشانانا پارچه کا نهردی
- + نیشانانا قه باری هه ر ژووردهکی
- + نیشانانا ژمارا ژووران

- + نهخشه
- + دیار کرنا جهی دهولمتان وقه باری وان
- + دیار کرنا جهی ددریا ونوقیانوسان

وینئ هیماییی :

ئهڤ جوړئ وینهیی هه لگری واتایه کییه بوچینا خوینده وار ونه خوینده وار . زیدهتر
ئه وان وینهیان بخوقه دگریت وه کو نیشانین هاتن و چوونئ وقه دهغه کرنا جگاران
و هلگرتنا چه کی ^(۱) ... وه کو :

شروقه کرنا وینهیی لدویف ...

روگه ه

وهرزیه، بویتهی د دهنه قه کولین و
وهرکیرانین مرزقاهیتهی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

+ ترافیک
+ ھەبۈنە گلوبا سوور وکەسک وزەر
+ رینگەستنا ھاتن و جۈۈنە ترومبیلان
ل جاریان و سى رېتان

+ ناگەھى
+ نیشاندانا قەدەغەگىرنا كېشانا جگارى
+ ھەبۈنە مەترىسا جگاردەگېشلىنى

وینى تابلویا ھونەرى :

ئەڭ جۈرى وینەى واتایەكى ددەت كو تیکەلى ھەست سۆزا كەسى دېت و ل ناخى ھونەرمەندیدا دەرکەقىت ، كو ژ ئەنجامى داھینانى دەپتە ھەبۈنى و خواندەقان ژى بو خواندنا ئەقى جۈرى وینەى پیدقى ب ھزرکرن وپاشخانەکا ھونەرییە ھەمى كەس ب ساناھى نەشین ئەقى جورا وینەى بخوینن^(۱) . وەکو:

+ ھەبۈنە شگەفتى
+ باۋەشکرنا زارۈكى
+ دلوفانیا دایكى بو زارۈكى
+ پاراستنا ژيانا زارۈكى
+ ...

روگەھ

وھزیە، بویەى د دەتە فەكۈلین و
وېكترانىن مەزھابەتى و زانستى

ژمارە 5 ھافینا ۲۰۱۲

وینى کاریکاتیری :

نهڤ جورا وینهى ب شیوهیه کئی هونه ری فه کولینا ل کیشه یه کا دیارکری دکهت و پیکولی دکهت ب شیوازه کا ترانه یی ره خنال دور هیلی بگریت و ژاهاقی بییت. ههروه سا کاریکاتر هندهک جارن پیخه مهت کاریگه ری و ورووژاندنا هندهک پارچین وینا کاریکاتیری مهزن دکهت پیکه نین و ترانه پی کرنا و هندهک جهین دی بچویک دکهت ، بهلی ل گه ل هنداکاریکاترژ پیکولی دکهت هیقیننی وینهی پاریزیت و نه گوهوریت (۱) . وهکو

+ هوشدارییا زهلامی بو ژنی ژ پیخه مهت
مهترسیا کاره بگریتنی.
+ رائیخستنا جلو بهرگان ل سهر تیلا
کاره بی
+ نه بوونا کاره بی
+ بی نو میدییا ژنی ب هاتنا کاره بی
وچیبوونا کاره بی

شروه کرنا وینهی لدویف ...

رووگه ه

وهزیه، بویته ی د دته فه کولین و
وهکیرانین مرزفایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

۱۶۳

الجامعي

الحديث، ٢٠٠٦ .

٤- محمد محمد يونس علي ، وصف اللغة العربية دلاليا ، منشورات جامعة

الفتاح ، ليبيا ، ١٩٩٣ .

٥- منقور عبد الجليل ، علم الدلالة ، اصول ومباحثة في التراث العربي ، منشورات

اتحاد كتاب العرب ، دمشق ، ٢٠٠١ .

شروقه كونا وينه لاديف ...

روگه

وعزیه، بویتهی د دهنه فهکولین و
وعکیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ٢٠١٢

١٦٥